

УДК 94(477.7)''18'':929Савич

**ДІЯЛЬНІСТЬ КОЛИШНЬОГО КИРИЛО-МЕФОДІЙЦЯ
М. САВИЧА ЯК ГЛАСНОГО ОДЕСЬКОЇ ДУМИ У 1860-х рр.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ)**

В статті на основі матеріалів місцевої періодики 1860-х рр. здійснено спробу комплексного аналізу ролі колишнього кирило-мефодіївця М. І. Савича в міському самоуправлінні Одеси. Зокрема, проаналізовано його діяльність як гласного Одеської Думи 1864-1868 рр. З'ясовано, що Микола Іванович брав активну участь у засіданнях думи, пропонуючи як власні проекти розвитку міста, так і неодноразово виступаючи з гострою критикою пропозицій опонентів.

Ключові слова: Микола Іванович Савич, міське самоуправління, Одеська дума, 1864-1868 рр.

В науковій та публіцистичній літературі не згасає інтерес до Кирило-Мефодіївського товариства – першої таємної української політичної організації, що діяла у Києві впродовж 1845-1847 рр. та її членів, серед котрих Микола Іванович Савич (1808-1892 рр.). Постать останнього вже привертала увагу як дореволюційних – О. І. Маркевич [11], Л. С. Мацієвич [12], В. О. Яковлев [19], так і сучасних – Є. М. Луняк [10] – дослідників. Одеський період біографії розглядався бібліографом Г. Д. Зленком [8], істориками І. С. Гребцовою [4], Т. Г. Гончаруком [1,2,3] та ін. В означених публікаціях значну увагу було приділено розбору публіцистичної спадщини М. І. Савича кінця 1850-х – початку 1860-х рр., пов'язаної зі співпрацею з «Одесским вестником» (далі «ОВ») та перебігу таємного нагляду поліції [14].

В свою чергу діяльність М. І. Савича як гласного Одеської міської думи протягом 1864-1868 рр. згадано лише опосередковано. Архівні документи чекають на своє опрацювання, однак,

зауважимо, що чимало справ із фондів Одеської міської Думи (ф. 4) [5] та Одеської міської управи (ф. 16) [6] ДАОО не збереглося. В пропонованій статті базуючись на матеріалах місцевої періодики 1860-х рр.: думського видання «Известия одесского городского общественно управления» (далі «Известия») [9], а також газети «ОВ» [7], де передруковувалися Журнали засідань Думи, здійснено спробу комплексного аналізу ролі М. І. Савича в міському самоуправлінні Одеси.

1863 р. Микола Іванович взяв активну участь в обговоренні нового «Положения об Общественном управлении города Одессы», на основі якого сама Дума і міський голова мали отримати чималі повноваження [17] «Известия» за 1864 р. повідомляли, що «Одесская Городская Общая дума, на основании Нового Положения, открыта 27 декабря 1863 года» [9]. Зазначимо, що згідно нового Положення, задля можливості обирати і бути обраним мешканець Одеси неодмінно мав бути домовласником, тож володіючи будинком по вулиці Надеждинській, Микола Іванович увійшов до першого складу думи.

На засіданні від 16-го січня 1864 р. з-поміж інших питань було обговорено «проект Гласного Савича об учреждении в Одессе Банка на счет капитала, назначенного на устройство мостовых в Одессе. По завершенні дебатів було запропоновано створити «особую Комиссию» для більш детального розгляду проекту: за проголосувало 36 осіб, проти – 26, через що питання залишилося не прийнятим [15]. Основні положення, викладені у Проекті М. Савича було оприлюднені і на шпальтах «ОВ», миттєвими виявилися заперечення від опонента – гласного Рандича. За собою Микола Іванович лишив вельми філософські відповіді, а ходом супротивника стала стаття із роз'ясненнями І. Рандичем подробиць справи [7]. Зауважимо, що подібна кулуарна полеміка, що переросла у так звану «газетну війну» не була чимось новим для друкованих видань другої половини ХІХ ст. Так, не слід забувати про гостру дискусію, що 1860 р. спалахнула між тогочасним головредом «ОВ» М. П. Сокальським та М. Савичем з приводу облаштування земського банку на теренах південної України [16].

Засідання думи від 31-го березня 1864 р. займалося подальшим обговоренням бюджету, щодо 1-ї статті «о найме помещения для жительства одесского градоначальника» на голосування виносилося дві пропозиції «Гласного Савича» (за 28 голосів, проти – 24) и «Гласного Андреевского» (за проголосувало 23, проти – 30). 6-го квітня Микола Іванович запропонував власне бачення ситуації призначення «архитектора Моранди техником строительной части при думе, с назначением ему жалования». Цього разу його ідею не було підтримано – за – 28 голосів, проти – 33 [9]. 21-го липня більшістю голосів Микола Іванович був обраний одним із 30 членів «Совещательного комитета по учреждению в Одессе временного приюта для подкидышей и наиболее беднейших родильниц».

2-го вересня доводив небезпечність поспіхом прийнятих рішень там, де питання стосувалося міської землі, що стало відповіддю на доповідь розпорядчої думи про місце розташування пасажирської станції Одесо-Парканської залізної дороги. 5-го вересня отримала оприлюднення доповідь щодо заборгованостей у домовласників по зборах, встановлених замість постою солдатів. Микола Іванович наголосив, що дехто з платоспроможних власних будинків має звичку не розраховуватися по боргам, маючи надію, що несплачені ними кошти буде списано, і фінансовий відділ мав би звернути увагу на подібну самовпевненість, надавши список боржників на публічний розсуд. 7-го вересня у думі спалахнула суперечка з приводу того, хто саме вартий провадити вибори членів до «комітету о мостовых», М. Савичем були запропоновані власники нерухомого майна у межах Одеси, як особи найбільш зацікавлені у благоустрої міста. 10 вересня М. Савич став членом комітету для розгляду пропозиції г. Гольденберга, що стосувалася використання будинку на розі вулиць Рішельєвської та Ланжеронівської, збудованого 1830-го р. у якості приміщення градоначальника для розміщення в ньому установ Одеського міського суспільного управління.

27-го жовтня міський голова Одеси заявив про невідкладне урядове відрядження до СПб. та бажання мати секретаря, на обговорення думи винесли питання про обрання тимчасового в.о. Логічною була ідея Миколи Івановича: «если помощник

городского секретаря не будет в известных случаях исправлять его должности, то в установлении звания помощника секретаря нет надобности». 9-го листопада зібранню була зачитана записка про стан міських споруд та засоби їх ремонту, частина виголошених положень суперечила заявам М. Савича, котрий проаналізував, що катастрофічність ситуації склалася в наслідок передачі частини повноважень будівничого комітету на міську думу, яка в свою чергу перенесла обов'язки контролю на гласних, що не мають фахової архітектурної освіти та жодним чином не можуть контролювати правильність виконання ремонтних робіт [7]. На цьому відомості щодо участі М. Савича у засіданнях думи 1864 р. завершуються. Не менш плідним виявився наступний 1865 р., коли його було обрано до числа членів «Комиссии, образованной Общей Думой, для обревизования действий комитета о мостовых за 1865 г.» [9].

11 травня 1865 р. міський голова обурювався тим, що «распорядительная дума есть учреждение коллегиальное и напрасно г. Савич выразился так легко о том, что некоторые дела разрешались в думе не по журнальным постановлениям, а исполнительным порядком». 17 травня виказавши думку, що міський голова та члени думи є рівноправними, долучився до дебатів з приводу уточнення деяких пунктів доповідної документації, які відбулися, так відносно скасування жалування членам думи, він висловився вельми категорично. 19 травня, виказав дотичну думку під час обговорення питання фінансування роботи оціночної комісії та категорично заявив про відсутність користі від роботи базарної варти, необхідність її скасування, а також наявність лише часткових результатів від роботи торгівельної поліції. 26-го травня прозвітував про хід ремонтних робіт, в тому числі, по заміні дверей та вікон і побілення стін у казармах Сабанського і Чарторійського, зауваживши, що найбільш сприятливий для цього зимовий час нажаль добіг кінця. 27-го травня під час підрахунку голосів у властивому йому філософському дусі заявив про упередженість деяких гласних думи. 31 травня продовжив участь у засіданнях думи, виступаючи із доповідями щодо відведення місць під торгівлю.

3-го червня долучився до обговорення кошторису освітлення газом міського театру. 7-го червня черговий раз провадив критику торгівельної поліції. 8-го червня приєднався до дебатів щодо постачання м'ясо-молочної продукції. 9-го червня все ще брав участь в обговоренні фінансової та інших документацій. 21-го червня надалі просував ідеї відносно розвитку торгівлі в Одесі, так наголосив, що дозвіл на продаж хлібу, як товару, який користується найбільшим попитом, у бідь-яких громадських місцях, в тому числі з рук – підірвав би конкурентоспроможність офіційних точок продажу.

26-го червня вступив у суперечку із іншими гласними по питанню законодавства про відкриття та оподаткування «питейных заведений», зокрема, говорив про необхідність акцизних зборів, що непогано могли б збагатити міську казну [7].

За рік, 1866 р. Микола Іванович: став одним із членів «Комиссии, составленной Общєю думою по вопросу об устройстве железно-конных дорог». Підсумки засідань наголошували на тому, що «железно-конные дороги по некоторым направлениям для города действительно и неотложно необходимы». Надалі його підпис фігурує під «Ведомостью о доходах и расходах по земскому отделению распорядительной думы». В березні 1866 р. продовжив роботу у складі «Комиссии, образованной Общей Думой для рассмотрения переданных из Распорядительной Думы проектов шоссирования и ремонта улиц». Окрім того, тривала робота Комісії з облаштування залізно-кінних доріг, висновки якої в цілому дублюють результати попередніх засідань. Влітку 1866 р. став учасником «Комиссии, образованной Общей Думой для рассмотрения Положения об Общественном Управлении г.Одессы». В подальшому Миколу Івановичу було залучено до функціонування «Комиссии образованной Общей Думой для рассмотрения сметы доходов и расходов по земскому отделению на 1867 г.».

1867 р. на прохання попередньо скликаної «Комиссии для рассмотрения претензий подрядчика по сооружению мостовых и для рассмотрения действий комитета о мостовых по этому поводу», Комітетом починаючи з березня місяця здійснювалися спроби зі збору відомостей для встановлення вартості квадратної сажени гранітної бруківки в Одесі. Нижче містилася примітка, що

вимагаючи прискорення по акумуляції даних, комітет не розглянув та не обговорив сам текст донесення гг. Томазіні та Великанова від 11 липня 1867 р., копію якого було передано під розписку голови М. Савича [9].

Отже, колишній кирило-мефодіївець М. Савич брав чималу участь у роботі міського самоврядування Одеси другої половини ХІХ ст., виступаючи гласним Одеської Думи 1864-1868 рр. та згодом Херсонських губернських земських зібрань [18]. Маючи чіткі політичні та суспільні вподобання, він пропонував як власні проекти розвитку міста, так і неодноразово гостро критикував пропозиції опонентів. Загалом, одеський період біографії Миколи Івановича потребує подальших ґрунтовних досліджень із залученням чималого пласту наразі неопрацьованих архівних матеріалів.

Сорокина К. И.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БЫВШЕГО КИРИЛЛО-МЕФОДИЕВЦА Н. САВИЧА КАК ГЛАСНОГО ОДЕССКОЙ ДУМЫ В 1860-х гг. (ПО МАТЕРИАЛАМ МЕСТНОЙ ПРЕССЫ)

В статье на основе материалов местной периодики 1860-х гг. предпринята попытка комплексного анализа роли бывшего кирилло-мефодиевца Н. И. Савича в городском самоуправлении Одессы. В частности, проанализирована его деятельность в качестве гласного Одесской Думы 1864-1868 гг. Установлено, что Николай Иванович принимал активное участие в заседаниях думы, предлагая как собственные проекты развития города, так и неоднократно выступая с острой критикой предложений оппонентов.

Ключевые слова: *Николай Иванович Савич, городское самоуправление, Одесская дума, 1864-1868 гг.*

THE ACTIVITIES OF THE FORMER MEMBER OF THE BROTHERHOOD OF SAINTS CYRIL AND METHODIUS M. SAVYCH AS A VOTER OF THE ODESA` DUMA OF 1860-S. (BASED ON LOCAL PRESS)

In the article, based on the materials of the local periodicals of the 1860s. was made an attempt to analyze the role of the former member of the Brotherhood of Saints Cyril and Methodius M.I. Savych in the city self-government of Odesa. In particular, was explored his activity as a voter of the Odesa` Duma of 1864-1868. It was established that Mykola Ivanovych took an active part in the Duma sessions, offering both his own projects for the city`s development, and repeatedly speaking with sharp criticism of opponents` proposals.

Key words: *Mykola Ivanovych Savych, city government, Odesa` Duma, 1864-1868.*

Джерела та література

1. Гончарук Т., Кушнір Т. Колишній кирило-мефодієвець Микола Іванович Савич як одеський публіцист (за матеріалами газети «Одесский вестник» 1858 р.) / Т. Г. Гончарук, Т. Кушнір // Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. – Вип. 17. – Одеса : Друкарський дім, 2014. – С. 153-167.
2. Гончарук Т. Г. Публікації М. Савича на сторінках газети «Одесский вестник» кінця 1850-х – першої половини 1860-х рр. : колишній кирило-мефодієвець про проблеми одеського життя реформеної доби [Текст] / Т. Г. Гончарук // Інтелігенція і влада. – Одеса : Астропринт, 2013. – Вип. 29 : Історія. – С. 143-151. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/6695>
3. Гончарук Т. Г. Статті М. І. Савича на сторінках одеської преси 1860 р.: голос колишнього кирило-мефодіївця

- напередодні «великої реформи» / Т. Г. Гончарук // Науковий вісник. – Одеса, 2012. – № 15 (167). – С. 201-215. – Серія : економіка, політологія, історія.
4. Гребцова И. С. Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (Вторая треть XIX в.) / Ирена Светозаровна Гребцова. – Одесса: Астропринт, 2002. – 408 с.
  5. Держархів Одеської обл., м. Одеса, ф. 4 (Одеська міська дума).
  6. Держархів Одеської обл., м. Одеса, ф. 16 (Одеська міська управа).
  7. Журнал одесской городской общей думы [...] // ОВ. – 1864-1868.
  8. Зленко Г.Д. Мовчання Миколи Савича [Текст] / Г. Д. Зленко // Науковий світ : Щомісячний науково-популярний журнал-ревію. – 2005. – №8. – С. 18-19.
  9. Известия одесского городского общественно управления – 1864-1867.
  10. Луняк Є. М. Таємний український емісар у Парижі в 1847 р. (до 200-ліття з дня народження кирило-мефодіївця Миколи Івановича Савича) [Текст] / Є. М. Луняк // Література та культура Полісся. – 2009. – Вип. 48. – С. 42-59. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkp_2009_48_8
  11. Маркевич [Маркович] Олексій. Микола Савич. Біографічна замітка [Текст] // Записки Наукового товариства ім. Т.Шевченка. – Р. 1901. – Кн. VI. – Т. XLIV. – Львів. – С. 5-9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Markevych_Oleksii/Mykola_Savych_Biografichna_zamitka
  12. Мациевич Л.С. Николай Иванович Савич [Текст] // КС. – 1904. – №2, февраль. – С. 229-238. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://iht.univ.kiev.ua/library/ks/1904/pdf/kiyvskaaya-starina-1904-2-F-\(0325-0334\).pdf](http://iht.univ.kiev.ua/library/ks/1904/pdf/kiyvskaaya-starina-1904-2-F-(0325-0334).pdf)
  13. Одесский вестник. – 1864-1868.
  14. Оксман Ю. Г. Кирилло-Мефодиевцы в Новоросии //

- Борьба классов. – 1924. – № 1-2.
15. Проект г. Савича об устройстве в Одессе городского Банка // Известия одесского городского общественно управления. – 1864. – №1.
  16. Сорокіна К. І. Брати Іван, Микола та Петро Сокальські: визначні харків'яни в громадському та культурному житті міста Одеси другої половини ХІХ ст. // Південний Захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. – Випуск 20. – Одеса: «Друкарський дім», 2016. – С. 253-266.
  17. Тиганій К. А. Правові засади формування інституту міського самоврядування в Російській імперії у другій половині ХІХ ст. (на матеріалах міста Одеса): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Тиганій Костянтин Андрійович – Одеса, 2010. – 23 с.
  18. Херсонское губернское земское собрание [...] // ОВ. – 1865.
  19. Я-в В. Николай Иванович Савич (некролог) // ОВ. – 1882. – 29 мая.